

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО СПІЛКУВАННЯ З УЧНЯМИ В ПЕДВУЗІ

Досліджується проблема формування комунікативних вмінь у майбутніх вчителів, методи та засоби підготовки студентів педвузів до спілкування з учнями

Процес спілкування вчителя і учня складає суттєвий компонент змісту професійно-педагогічної діяльності. Готовність вчителя до спілкування з учнями полягає в умінні будувати і розв'язувати навчально-виховні ситуації спілкування, в здатності ефективно використовувати їх арсенал для розвитку особистості школяра. Проблема підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями в тій чи іншій мірі знайшла своє відображення в працях вчених-педагогів О.А. Абдуліної, І.А. Зязюна, В.А. Кан-Каліка, О.В. Киричука, Л.В. Кондрашової, Н.В. Кузьміної, Ю.М. Кулюткіна, А.С. Макаренка, А.В. Мудрика, В.А. Сластьоніна, Л.Ф. Спіріна, В.О. Сухомлинського, П.І. Щербаня та ін., психологів - Б.Г. Ананьєва, О.О. Бодальова, Я.Л. Коломинського, В.І. Леви, О.О. Леонтєва, Б.Ф. Ломова, В.М. Мясичева, Г.С. Сухобської, Т.С. Яценко та ін.

У працях цих вчених розкрито сутність педагогічного спілкування, його структуру, функції, умови, стадії формування комунікативних вмінь, методи навчання студентів певних прийомів педагогічного спілкування, встановлено закономірності психічних явищ, на основі яких можна сформулювати комунікативні вміння, обирати певний стиль спілкування, пояснено залежність підготовки до спілкування від особистих якостей вчителя.

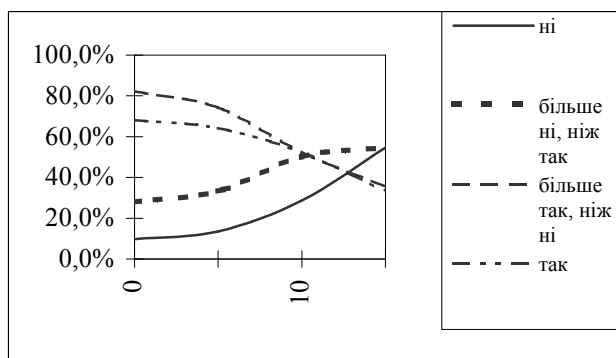
Дана проблема не є новою, але поки що вона остаточно не вирішена. Навчально-виховний процес у вузі ще недостатньо спрямований на підготовку студентів до спілкування з учнями. Як показує наше дослідження, це пов'язане передусім з відсутністю у багатьох вузівських педагогів чітких уявлень про шляхи і засоби підготовки майбутніх вчителів з учнями до спілкування.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що проблема підготовки студентів до спілкування розв'язувалась в основному на рівні психологічних досліджень, а педагогічному аспектові було приділено менше уваги. У своєму дослідженні ми виходимо з того, що при організації педагогічного спілкування треба особливу увагу звертати на аналіз навчальних і виховних ситуацій, вибирати можливі варіанти їх розв'язання, оптимальні методи здійснення комунікативного спілкування.

Для досягнення мети дослідження ми визначили такі завдання: вивчити теоретичні основи підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями; розробити критерії оцінки комунікативної підготовки вчителя до педагогічного процесу; проаналізувати навчальні програми, посібники; провести анкетування та бесіди з викладачами, вчителями, студентами, які допоможуть зробити висновок про стан підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями. Анкетуванням, інтерв'юванням було охоплено 395 вчителів і 336 учнів міських та сільських шкіл, ліцеїв, гімназій Житомирської та Вінницької областей, 32 викладачі кафедр психолого-педагогічних дисциплін, 440 студентів Житомирського та Вінницького педагогічних університетів.

Насамперед була виявлена оцінка самими вчителями підготовки до спілкування з учнями, яка склалася на практиці взаємодії педагогічних і учнівських колективів. Тут представлена діаграма, побудована на основі відповідей учителів з різним педагогічним стажем на запитання "Чи виникають у Вас труднощі у спілкуванні з дітьми?".

Діаграма 1.

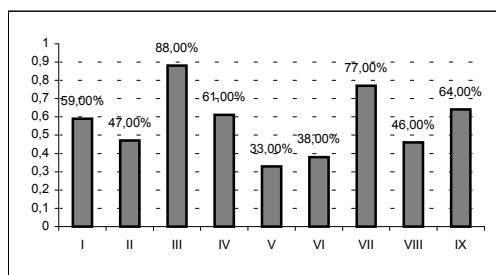
Як бачимо з діаграми I, тільки 19,8% з опитуваних молодих учителів вважають, що в них не виникає труднощів у спілкуванні з дітьми, а 54,6% вважають, що труднощі наявні і великі. Ускладнюють спілкування з дітьми такі основні причини: недостатній рівень педагогічної підготовки у вузі - 36,4%; низький рівень методичної підготовки - 42,3%; слабкий рівень психологічної підготовки - 27,6%;

Спілкування - це процес двосторонній. Якщо для вчителя спілкування є видом професійної діяльності, то для учня - він вид життєдіяльності. Вчитель, спілкуючись з дітьми, працює, а це значить, що він завжди повинен відчувати, що відбувається між ним і його вихованцями. Беручи участь у спілкуванні, вчитель завжди повинен бути ніби поза ним: спостерігати, приймати рішення, знаходити оптимальні шляхи його вирішення, відчувати настрій партнерів по спілкуванню, в даному випадку учнів.

Проведена анкета - оцінка серед старшокласників свідчить, що вміння вірно встановлювати взаємовідносини з учнями, батьками, учні оцінюють досить високо (88%), а серед перерахованих здібностей вони займають провідне місце. Це можна показати за допомогою діаграми 2.

Діаграма 2.

Оцінка учнями старших класів важливості умінь, необхідних вчителю у своїй професійній діяльності

Основний перелік умінь такий: I - обирати раціональні методи організації навчальної роботи в класі; II - шукати раціональні форми і методи спільної творчої діяльності з учнями; III - встановлювати педагогічно доцільні відносини з учнями та їх батьками; IV - керувати своєю поведінкою, виявляти емоційну стриманість; V - навчати учнів самоконтролю, способам розумової праці; VI - навчати учнів способам організації колективної творчої діяльності; VII - організовувати разом з учнями виховні заходи; VIII - надавати допомогу в роботі учнівського самоврядування; IX - вміти викликати ініціативу, активність учнів.

Отже, в практичній учительській роботі спілкування відіграє важливу роль, а в той час рівень підготовки вчителя у вузі до професійного спілкування не задовольняє педагогів.

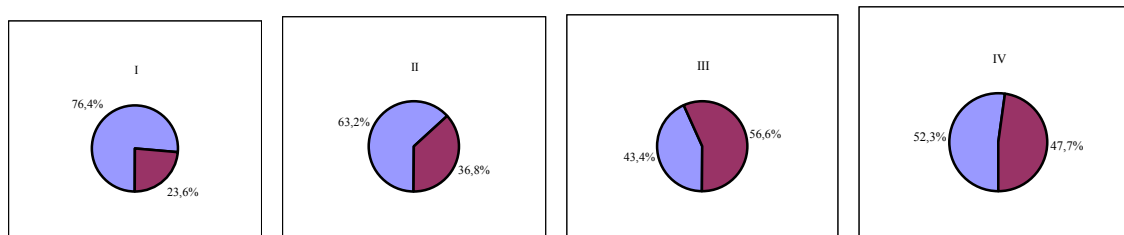
Неодноразово на науково - практичних конференціях викладачі вузів відмічали, що аналіз результатів педагогічної практики студентів IV - V курсів у загальноосвітніх школах свідчить про наявність у них значних труднощів щодо організації співробітництва та співтворчості у процесі спілкування з учнями. Студенти - практиканти губляться в конфліктних ситуаціях, які дуже часто виникають на уроці, не можуть знайти правильний тон, оптимальний вихід із скрутного становища. Все це дозволяє зробити припущення про низький рівень комунікативних здібностей у спілкуванні майбутніх учителів.

Шкільна практика свідчить про наявність у випускників педвузу, перш за все, труднощів психологічного плану, які виникають тому, що не співпадає образ "моделі" професійної діяльності, який сформувався в їх свідомості за роки навчання у вузі, з тими реальними обставинами, в яких їм доводиться починати свою педагогічну діяльність.

Це підтверджують такі дані: із 440 студентів - випускників педагогічних вузів 83,8% відмітили, що під час педагогічної практики в них виникали труднощі у спілкуванні з дітьми. І якщо розглянути структуру спілкування, то найбільше труднощів виникає на першому етапі, а саме при моделюванні майбутнього спілкування (прогностичний етап) - 76,4%. Покажемо це за допомогою діаграми 3.

Діаграма 3.

Структура педагогічного спілкування

I етап - моделювання спілкування; II етап - організація безпосереднього спілкування; III етап - управління процесом спілкування; IV етап - аналіз результатів спілкування.

Таким чином, одержані дані свідчать про те, що в педагогічному вузі повинна проводитись послідовна і систематична робота з підготовки майбутніх учителів до спілкування з учнями, для цього потрібна перебудова форм підготовки майбутніх спеціалістів на основі сучасних принципів дидактики і методики вищої школи; пошук конкретних практичних заходів, які забезпечать високий рівень професіоналізму випускників педуніверситету. Лише тоді удосконалення професійної підготовки перестане бути тим "шаблоном", під який "підганяються" студенти.

За останнє десятиріччя у вузівській педагогіці відбулося багато змін, спрямованих на поліпшення методики викладання навчальних предметів, на наближення їх до реального миття. Аналіз наукових публікацій і досвіду роботи викладачів показує, що колективи кафедр психолого-педагогічних дисциплін вузів шукають ефективні шляхи формування у студентів навичок спілкування.

Останнім часом в деяких педагогічних університетах (Донецьк, Івано-Франківськ, Полтава, Луцьк) прийнята така система вивчення курсів педагогічного процесу на практичних заняттях у школі, семінари, моделювання практичної діяльності на заняттях, активна практика студентів.

У Житомирському педуніверситеті розроблена система творчих вправ і завдань типу "мікророзкладання" для формування комунікативних умінь вчителя. Один з варіантів такої методики-навчання студентів умінням роз-

робляти технологію уроку, виховного заходу, тобто скласти своєрідну модель-програму діяльності вчителя і учня на уроці та в позаурочний час.

Ми дійшли висновку, що моделювання професійних ситуацій у вузівському процесі дозволяє розкрити перед студентами соціальний зміст вчительської професії, зрозуміти основні її кваліфікаційні характеристики, а найголовніше – забезпечити тісний зв'язок теорії зі шкільною практикою; побачити типові труднощі, з якими вчитель зустрічається у своїй повсякденній роботі, визначити шляхи моделювання різних педагогічних явищ. Однак повного розв'язання в вузівській практиці ця проблема ще не одержала.

У результаті теоретичних і експериментальних досліджень методики моделювання педагогічних ситуацій як засобу підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями та на основі груп комунікативних умінь, нами виділено чотири блоки моделювання педагогічних ситуацій: теоретичний, експресивний, соціально-перцептивний і поведінковий, поетапне застосування яких забезпечує формування у майбутнього вчителя творчого ставлення до спілкування.

Проведене дослідження не претендує на повноту охоплення проблеми. Доцільно вивчати надалі такі питання, як розробка структури моделювання, особливості психолого-педагогічних умов формування комунікативних умінь; особливості використання запропонованих засобів і способів моделювання підготовки до спілкування при проходженні педагогічної практики студентами тощо.

*****

1. Абдуллина О.А. Общая педагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: Учебное пособие для пед. спец. высш. учеб. заведений. – М.: Просвещение, 1990 – 141с.
2. Березюк О.С. Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями: Монографія. - Житомир, 2003. – 174с.
3. Киричук О.В. Спілкування в класному колективі як об'єкт педагогічного спілкування. - К., 1974.
4. Концепція середньої загальноосвітньої школи України. – Інформаційний збірник МО України. – 1996. - №4.
5. Яценко Т.С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учениками. –К.: Освіта, 1993. – 208с.

Матеріал надійшов до редакції 22.09.03 р.

Березюк Е.С. Проблема подготовки будущего учителя к общению с учениками.

Исследуется проблема формирования коммуникативных умений будущего учителя, методы и способы подготовки студентов к общению с учениками.

Berezuk O.S. The problem of training future teachers to the communication with the pupils.

The problem researched is the development of communicative skills of future teachers, as methods and ways of training students of higher educational pedagogical establishments to communicate with pupils